

Foc pà·lid

Les ales esteses, 352

RBA LA MAGRANA

VLADIMIR NABOKOV

FOC PÀL·LID

Traducció del prefaci i el comentari

ASSUMPTA CAMPS

Traducció del poema

JOSEP M. JAUMÀ

RBA

© Vera Nabokov, Dmitri Nabokov, 1962.
Tots els drets reservats.
© de la traducció: Assumpta Camps i Josep Maria Jaumà, 1992.
© d'aquesta edició: RBA Libros, S.A., 2014.
Av. Diagonal, 189 - Barcelona 08018
rballibres.com

Primera edició: novembre de 2014.

RBA LA MAGRANA
REF.: OMAC329
ISBN: 978-84-8264-632-9
DIPÒSIT LEGAL: B. 21.782-2014

ANGLOFORT, S.A. • PREIMPRESSIÓ

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Tots els drets reservats.

A VÉRA

Això em recorda l'informe absurd que va donar Mr. Langton de l'estat menyspreable d'un jove senyor de bona família. Senyor, l'última vegada que vaig sentir parlar d'ell anava per la ciutat matant gats. I llavors, en una mena de somni benivolent, va recordar, ell també, el seu gat predilecte, i va dir: Però Hodge no morirà; no, no, Hodge no morirà.

JAMES BOSWELL, *La vida de Samuel Johnson*

SUMARI

Prefaci, <i>de Charles Kinbote</i>	13
------------------------------------	----

FOC PÀLLID POEMA EN QUATRE CANTS

Cant primer	35
Cant segon	41
Cant tercer	53
Cant quart	65
Comentari	71
<i>Índex</i>	319

PREFACI

Foc pàl·lid, un poema escrit en apariats heroics de nou-cents noranta-nou versos, dividits en quatre cants, fou compost per John Francis Shade (nascut el 5 de juliol de 1898, finat el 21 de juliol de 1959) en els últims vint dies de la seva vida, a la seva residència de New Wye, de la regió dels Apalatxes (Estats Units). El manuscrit, en la seva major part constituït per una versió definitiva sobre la base de la qual s'ha publicat fidelment aquest text, es compon de vuitanta fitxes d'una mida mitjana. En cada una d'elles, Shade reservava la línia rosa superior per als encapçalaments (cant, número, data), i emprava les catorze línies blau cel restants per escriure amb un plomí fi i una lletra menuda, polida i notablement clara, el text del seu poema, fent servir una fitxa nova cada vegada que iniciava un nou cant.

El curt (166 versos) Cant I, amb tots aquells divertits ocells i efectes solars, ocupa tretze fitxes. El Cant II, el nostre preferit, i el sorprenent *tour de force* del Cant III són idèntics en llargada (334 versos), i abasten trenta-set fitxes cadascun. El Cant IV imita el primer en llargada, i ocupa igualment tretze fitxes, de les quals les quatre últimes, es-

crites el dia de la seva mort, ens ofereixen un esborrany corregit, en comptes de la versió definitiva. Vull dir que conservava la data del moment de redacció, més que no pas de la segona o tercera revisió. Hi ha un sorollós parc d'atraccions just davant d'on m'estic.

Per consegüent, comptem amb un calendari complet de la seva obra. El Cant I es va iniciar a la matinada del 2 de juliol, i es va acabar el 4 de juliol. Començà el cant següent el dia del seu aniversari, i l'acabà l'11 de juliol. Va dedicar una altra setmana al Cant III. El Cant IV s'inicià el 19 de juliol i, tal com he esmentat més amunt, l'últim terç del text (versos 949-999) ens ve donat per un esborrany corregit. És extremament potiner, aparentment, ja que hi sovintegen esmenes devastadores i afegits de cataclisme, i no respecta les ratlles de la fitxa tan rígidament com la versió definitiva. De fet, però, esdevé preciosament acurat quan t'hi immergeixes i t'obligues a obrir els ulls en les límpides profunditats que s'oculten sota la seva confusa superfície. No conté ni un sol vers buit, ni una sola lectura ambigua. Aquest sol fet hauria de ser suficient per fer palès que les imputacions que se li van fer (el 24 de juliol de 1959) en una entrevista d'un diari a un dels nostres shadians declarats —el qual afirmava, *sense haver vist el manuscrit del poema*, que «es compon d'esborranys inconnexos, cap dels quals no ofereix un text definitiu»— són una invenció malèvola per part dels qui no voldrien deplorar gaire l'estat en què l'obra d'un gran poeta fou interrompuda per la mort, per tal de difamar la competència i, potser, l'honestetat, del seu actual editor i comentarista.

Una altra declaració feta pública pel professor Hurley i la seva colla fa referència a una qüestió estructural. Cito de la mateixa entrevista: «Ningú no pot dir quina llargada

planejava John Shade que havia de tenir el seu poema, però no és improbable que el que ens deixa representi tan sols una petita part de la composició que va besllumar en un cristall, misteriosament!». Una altra bestiesa! A més del veritable toc de trompeta que ressona per tot el Cant IV, hi ha l'afirmació de Sybil Shade (en un document datat el 25 de juliol de 1959) assegurant que el seu marit «no va tenir mai la intenció d'anar més enllà d'aquelles quatre parts». Per a ell, el Cant III era el penúltim, i així li ho havia sentit dir jo mateix, en el decurs d'una passejada al capvespre, quan, com aquell que pensa en veu alta, revisava la feina del dia i gesticulava en una autoaprovació perdonable, mentre el seu discret company continuava provant d'adaptar en va el balanceig de la seva passa de cames llargues al caminar a batzegades i arrossegant els peus de l'escabellat poeta. No, afirmo fins i tot (mentre les nostres ombres encara caminen sense nosaltres) que només quedava per escriure *un sol* vers del poema (és a dir, el vers 1.000), que havia de ser idèntic al vers 1 i havia de completar la simetria de l'estructura, de dues parts centrals idèntiques, sòlides i dilatades, formant, junt amb els flancs més breus, ales bessones de cinc-cents versos cada una, i maleïda música. Coneixent la predisposició combinatòria i el subtil sentit de l'equilibri de Shade no puc imaginar-me que intentés deformar les cares del seu cristall fent-les malbé amb el seu creixement auspiciable. I si tot això encara no fos suficient —i n'és, de suficient— vaig tenir l'ocasió dramàtica de sentir la veu del meu pobre amic proclamar, el vespre del 21 de juliol, la conclusió, o gairebé la conclusió, de la seva tasca (vegeu la meva nota al vers 991).

Aquest munt de vuitanta fitxes estava lligat amb una goma ampla que ara torno a col·locar religiosament, des-

prés d'examinar per última vegada el seu preciós contingut. Una sèrie, més prima, de dotze fitxes, agafades amb un clip i incloses al mateix sobre de paper Manila on hi ha el feix principal, conté alguns breus apartats addicionals, i a vegades llantiosos, que s'acaben enmig d'un caos d'esborranys sense revisar. Com a norma, Shade destruïa els esborranys tan bon punt ja no els havia de menester més: prou que el recordo, mentre el contemplava del meu porxo estant, en un matí radiant, cremant-ne tota una pila en el foc de l'incinerador davant del qual estava dempeus, amb el cap cot, com algú que es plany solemnement, entre les papallones negres i endutes pel vent d'aquest auto de fe del pati de darrere. Però salvà aquelles dotze fitxes a causa de les ocurrències inusuals que resplendien entre l'escòria dels esborranys usats. Potser esperava vagament reemplaçar certs fragments de la versió definitiva amb alguna de les encisadores deixalles de les seves carpetes, o, més probablement, una afecció furtiva per aquesta o aquella vinyeta, suprimida per respecte a l'arquitectura, o perquè havia avorrit Mrs. Shade, l'instava a ajornar la seva inserció fins al moment en què la finalitat marmòria d'un immaculat mecanografiat la confirmaria o faria que la més deliciosa de les variants molestés i semblés impura. I potser, deixeu-me afegir amb tota la meva modèstia, tenia intenció de demanar-me el meu consell, després d'haver llegit el seu poema, tal com em consta que tenia planejat de fer.

En les meves notes al poema, el lector trobarà aquestes variants eliminades. La seva situació està indicada, o almenys suggerida, pels esborranys dels versos coneguts en la seva immediata proximitat. En un cert sentit, moltes d'elles són més valuoses, artísticament i històricament par-

lant, que alguns dels millors fragments del text definitiu. Ara haig d'explicar com vaig arribar a editar *Foc pàl·lid*.

Immediatament després de la mort del meu amic, em vaig imposar sobre la vídua, terriblement desconcertada, per tal de prevenir i frustrar les passions comercials i les intrigues acadèmiques que estaven a punt de deixar-se caure arremolinant-se sobre el manuscrit del seu marit (traslladat per mi a un indret segur fins i tot abans que el seu cos hagués estat enterrat). Ho vaig aconseguir fent-li signar un contracte que establia que em cedia el manuscrit; que jo el publicaria sense pèrdua de temps, junt amb el meu comentari, a l'editorial que jo triés; que tots els beneficis, excepte el percentatge de l'editor, li correspondrien a ella; i que el dia de la publicació, el manuscrit seria dipositat a la Biblioteca del Congrés per a la seva preservació permanent. Desafio qualsevol crític seriós que em digui que aquest contracte no és legal. Això no obstant, ha estat qualificat (per part de l'antic advocat de Shade), d'un «fantàstic farrigo-farrago diabòlic», mentre que una altra persona (el seu antic agent literari) es preguntà amb menyspreu si la tremolosa signatura de Mrs. Shade no havia estat potser escrita «amb alguna mena especial de tinta vermella». Aquests cors, aquests cervells serien incapaços de comprendre que l'estimació personal per una obra mestra pot ser d'allò més aclaparadora, especialment quan és el reflux de l'onada que captiva l'observador i únic genitor, el passat del qual s'entrelliga aquí amb el destí de l'autor innocent.

Tal com dic, crec, en la darrera nota del meu comentari, la càrrega de profunditat de la mort de Shade va treure tants drapets al sol i fou la causa que tants peixos morts quedessin flotant, que em vaig veure obligat a deixar New

Wye just després de la meva darrera entrevista amb l'assassí empresonat. La redacció del comentari es va haver d'ajornar fins que vaig poder trobar un nou indret incògnit i més tranquil, però les qüestions pràctiques que concernien el poema s'havien de resoldre immediatament. Vaig agafar un avió cap a Nova York, vaig fotocopiar el manuscrit, vaig entrar en negociacions amb un dels editors de Shade, i ja estava a punt de tancar el tracte quan, força casualment, enmig d'un immens capvespre (estàvem asseguts en una cel·la de noguer i vidre, a cinquanta pisos d'alçada, fora de l'abast dels escarabats), el meu interlocutor va observar: «Estarà content de saber, Dr. Kinbote, que el professor tal [un dels membres del Comitè Shade] ha donat el seu consentiment per actuar com a conseller nostre en l'edició del material».

Ara bé, *content* és un terme extremament subjectiu. Una de les nostres dites zemblianes més estúpides diu així: «El guant perdut està content». Immediatament vaig tornar a tancar la meva cartera amb clau, i em vaig dirigir a un altre editor.

Imagineu-vos un gegant flàccid i maldestre; imagineu-vos una personalitat històrica que té un coneixement dels diners que no va més enllà dels abstractes milions del deute nacional; imagineu-vos un príncep exiliat que ignora que el Golconda és entre la seva colla! Això és una manera de dir —oh, hiperbòlicament!— que sóc l'individu més poc pràctic del món. Entre una persona així i una guineu del ram de l'edició de llibres les relacions són, en un primer moment, commovedorament des preocupades i amistoses, amb bromes efusives i tota mena de mostres de cordialitat. No tinc cap motiu per suposar que mai passarà res que pugui fer que aquesta meva relació inicial

amb el pobre Frank, el meu editor actual, deixi de ser una situació permanent.

Frank m'ha agrait que les galerades que havia enviat els hagin arribat bé, i m'ha demanat que fes constar en el meu prefaci —i així ho faig de bon grat— que jo sóc l'únic responsable dels errors del meu comentari. Publicat amb l'ajut d'un professional. Un lector de proves professional ha comparat amb cura el text imprès del poema amb el prototipus del manuscrit, i hi ha trobat unes poques errades trivials que em van passar per alt; en això ha consistit, fet i fet, tot l'ajut exterior. No necessito dir com he desitjat que Sybil Shade em fornís d'abundant informació biogràfica; malauradament, se'n va anar de New Wye fins i tot abans que jo, i ara viu amb uns parents al Quebec. Podríem haver mantingut, és clar, una correspondència més profitosa, però no et pots desempallegar dels shadians. Van fer cap al Canadà en tropells per precipitar-se sobre la pobra senyora tan bon punt jo vaig perdre contacte amb ella i amb els seus canvis d'humor. En comptes de contestar una meva carta de feia un mes, escrita des de la cova de Cedarn on m'estic, la qual incloïa una llista de les meves preguntes més desesperades, com ara quin és el nom real de «Jim Coates», etc., ella, tot d'una, m'envià un telegrama preguntant-me que acceptés el professor H. (!) i el professor C. (!!) com a coeditors del poema del seu marit. Que profundament que em va sorprendre i ferir això! Naturalment, vaig descartar tota col·laboració amb la desconcertada vídua del meu amic.

I era un amic benivolgut de debò! El calendari diu que el vaig tractar tan sols durant uns quants mesos, però hi ha amistats que desenvolupen la seva pròpia durada, els seus propis eons d'un temps transparent, independent de la

malèvola música en rotació. No oblidaré mai com em vaig alegrar quan vaig saber, tal com explico en una nota que el meu lector trobarà més avall, que la casa de la perifèria (que jo havia llogat al jutge Goldsworth, que havia anat a Anglaterra a passar el seu any sabàtic) a la qual em vaig traslladar el 5 de febrer de 1959, estava costat per costat de la d'aquell poeta americà de renom, els versos del qual jo havia provat de traduir al zemblià dues dècades abans! Deixant de banda aquest veí encantador, la fortalesa goldsworthiana, tal com havia de descobrir ben aviat, tenia ben poc de recomanable. El sistema de calefacció era una farsa, ja que depenia dels termòstats d'arran de terra, de manera que les tèbies exhalacions d'aquell forn del soterrani que s'estremia i gemegava arribaven a les habitacions amb la feblesa de l'últim alè d'un moribund. Vaig intentar donar més energia al de la sala d'estar tot tancant les obertures del pis de dalt, però l'ambient va resultar ser incurablement atenuat, ja que no hi havia res que el protegís de les regions àrtiques, llevat d'una porqueria de porta principal, sense ni un vestigi de vestíbul —en part, també, perquè la casa havia estat construïda en ple estiu per un pioner ingenu que no es podia imaginar la mena d'hivern que New Wye li reservava, o bé perquè la bona educació dels vells temps exigia que qualsevol visitant ocasional que es trobés davant la porta oberta pogués, de la llinda estant, conveñe's per ell mateix que no es produïa res d'indecorós a la saleta.

Febrer i març (els dos últims dels «mesos de morro blanc», tal com els anomenem nosaltres) també acostumen a ser força durs a Zembla, però fins l'habitació d'un pagès presenta allà una escalfor sòlida i uniforme —i no una retícula de corrents d'aire mortals—. És ben cert que, tal

com els acostuma a passar als nouvinguts, se'm va dir que havia anat a triar el pitjor dels hiverns haguts en molts anys —i això a la latitud de Palerm—. Un dels meus matins allà, mentre em disposava a anar cap a la facultat amb el potent cotxe vermell que m'acabava de comprar, em vaig adonar que Mr. i Mrs. Shade, cap dels quals m'havia estat formalment presentat (vaig saber més tard que donaven per descomptat que jo desitjava que se'm deixés sol), tenien problemes amb el seu vell Packard aparcat a l'entrada llisquent, des d'on emetia gemecs d'agonia però no aconseguia de treure una turmentada roda posterior de dintre un infern còncav de glaç. John Shade estava molt atrafegat escampant maldestrament d'una galleda, amb gestos de sembrador, grapats de sorra marró sobre el vidrat blau. Duia botxes de neu, el seu coll de vicunya estava aixecat, els seus abundants cabells grisos semblaven coberts de gebre sota el sol. Sabia que havia estat malalt feia pocs mesos i, amb la intenció d'oferir-me per portar els meus veïns al campus amb el meu potent cotxe, vaig arrencar a córrer cap on eren. Un camí que donava la volta al lleuger turó sobre el qual s'alçava la fortalesa que havia llogat era tot el que em separava de l'entrada dels meus veïns, i ja estava a punt de creuar-lo quan vaig perdre peu i em vaig quedar assegut a terra, sobre la neu sorprenentment dura. La meua caiguda va actuar com un agent químic en el sedan dels Shade, el qual immediatament es va posar en marxa i per poc no m'atropella quan va tombar cap al camí, amb John al volant fent unes ganyotes bestials, i Sybil parlant-li furiosament. No estic del tot segur que cap dels dos m'hagués vist.

Uns quants dies més tard, en canvi, és a dir, el dilluns 16 de febrer, em van presentar al vell poeta al Club de la Facultat, a l'hora de dinar. «Finalment he presentat les cre-

dencials», vaig anotar, un xic irònicament, en el meu diari. Em va invitar a asseure'm amb ell i quatre o cinc eminents professors més a la seva taula habitual, sota una fotografia ampliada de la Universitat Wordsmith tal com es veia, establornida i atrotinada, en un dia d'estiu del 1903 especialment llòbrec. El seu lacònic suggeriment que «tastés el porc» em va divertir. Sóc un estricte vegetarià, i m'agrada cuinar-me jo mateix els àpats. Engolir res que hagi estat manipulat per un altre individu em resultava, tal com vaig explicar als rubicunds companys de taula, tan repulsiu com menjar-me qualsevol criatura, i això incloïa —tot abaixant el to de veu— la fofa estudiant de cua de cavall que ens servia i rosegava el llapis. Més encara, ja havia acabat la fruita que m'havia portat a la cartera, per tant, m'acontentaria, vaig dir, amb una ampolla de bona cervesa de la Universitat. El meu posat desimbolt i senzill va fer que ningú no se sentís incòmode. Em van bombardejar amb les preguntes habituals sobre si eren o no eren acceptables, per a algú de la meva creença, les begudes alcohòliques amb ou, o els batuts. Shade va dir que amb ell s'esdevenia tot el contrari: havia de fer un gran esforç per menjar verdura. Començar amb una amanida era per a ell com ficar-se de peus al mar un dia fred, i sempre havia d'armar-se de valor per atacar la fortalesa d'una poma. Encara no m'havia acostumat a la més aviat fatigosa broma i guitza que es dona entre els intel·lectuals americans de la mena dels acadèmics endogàmics i, per tant, em vaig abstenir de dir a John Shade, en presència d'aquells vells i sorneguers mascles, com admirava la seva obra, per por que una discussió seriosa sobre literatura degenerés en una simple farsa. En comptes d'això, vaig preguntar-li sobre un dels meus nous estudiants que també anava a les seves classes, un noi

delicat, d'humor variable, més aviat esplèndid; però amb un moviment decidit del seu tupè canós, el vell poeta contestà que havia deixat feia temps de recordar les cares i els noms dels estudiants, i que l'única persona de la seva classe de poesia que podia recordar era una senyora amb croses que venia d'oient. «Au, vinga», va dir el professor Hurley, «¿ens vols fer creure, John, que no tens cap imatge mental, o visceral d'aquella rossa esplèndida de mitges negres que ronda per Literatura 202?». Shade, amb totes les seves arrugues somrients, va copejar benignament Hurley al puny per aturar-lo. Un altre torturador em va preguntar si era veritat que havia instal·lat dues taules de ping-pong al soterrani. Vaig inquirir: «És que és un crim?». «No», va dir, «però, per què dues?». «És un crim, això?», vaig contestar, i tothom esclatà a riure.

Malgrat el seu cor feble, una lleugera coixesa i una certa contorsió estranya en la seva manera de caminar, Shade tenia una predilecció immoderada per les llargues passejades, però la neu el molestava, i s'estimava més, a l'hivern, que la seva dona el passés a buscar amb el cotxe, acabades les classes. Pocs dies més tard, quan estava a punt de sortir de l'Edifici Parthenocissus —o Edifici Principal (ara Edifici Shade, ai las!)—, el vaig veure com s'esperava fora que Mrs. Shade arribés. Em vaig quedar dret al seu costat durant un minut, als graons del porxo amb columnes, mentre em posava els guants, un dit rere l'altre, i mirava lluny enllà, com si esperés passar revista a un regiment: «Ha estat una tasca feta a consciència», comentà el poeta. Va mirar el rellotge que duia al canell. Un floc de neu s'hi diposità a sobre. «Cristall sobre cristall», digué Shade. Em vaig oferir per portar-lo a casa amb el meu potent Kramler. «Les esposes, Mr. Shade, tenen mala memòria». Va aixecar el seu

cap pelut per mirar el rellotge de la biblioteca. Dos nois radiants, vestits amb cridanera roba d'hivern, creuaven l'esplanada de gespa coberta de neu i exposada al vent, tot rient i relliscant. Shade va tornar a mirar el rellotge i, amb un arronsament d'espatlles, acceptà el meu oferiment.

Volia saber si no li importava que fes una volta i m'atúres al centre comercial per comprar unes galetes banyades amb xocolata i un pot petit de caviar. Va dir que per part seva no hi havia cap problema. Des de dintre del supermercat, a través del vidre, vaig veure com el meu vell amic entrava a una bodega. Quan vaig tornar amb les meves compres, ja era novament al cotxe, llegint un diari de format reduït que jo creia que un poeta no s'hauria dignat mai a tocar. Un eructe fet a gust em confirmà que duia una ampolla de brandi amagada per algun racó de la seva persona càlidament abrigada. Quan vam tombar per agafar l'entrada de casa seva, vam trobar Sybil davant de la porta. Vaig sortir amb una vivacitat cortesa. Ella digué: «Com que al meu marit no li agrada presentar la gent, presentem-nos nosaltres mateixos: vostè és el Dr. Kinbote, oi? I jo sóc Sybil Shade». Tot seguit s'adreçà al seu marit dient-li que s'hauria d'haver esperat un minut més al seu despatx: havia tocat la botzina, havia trucat, havia pujat a peu, etcètera. Em vaig girar per anar-me'n, perquè no em venia de gust presenciar una escena entre marit i muller, però ella em va cridar que tornés: «Vingui a prendre alguna cosa amb nosaltres», va dir, «o més aviat amb mi, perquè a John li està prohibit provar l'alcohol». Vaig dir-li que no em podia quedar gaire estona perquè estava a punt de tenir un petit seminari a casa, seguit d'una mica de ping-pong amb dos encantadors bessons idèntics i un altre noi, un altre noi.

A partir d'aquest moment, vaig començar a veure cada vegada més sovint el meu famós veí. La vista des d'una de les meves finestres em subministrà contínuament entreteniment de primera classe, especialment quan esperava algun convidat tocatardà. Des del segon pis de casa meva era clarament visible la finestra de la sala dels Shade mentre les branques dels arbres de fulla caduca que hi havia al mig encara estaven pelades, i gairebé cada vespre podia veure el peu amb sabatilla del poeta gronxant-se suau-ment. Es podia deduir d'això que estava assegut en una cadira baixa llegint, però mai no es podia entreveure res més, llevat d'aquest peu i la seva ombra movent-se amunt i avall amb el ritme secret de l'absorbiment mental, dins d'un cercle de llum concentrada. Sempre a la mateixa hora, la sabatilla marró de cuir marroquí li relliscava del peu cobert amb un mitjó de llana, el qual continuava ballant amb una lleugera relaxació del ritme, però. Sabies que l'hora d'anar al llit s'acostava amb tots els seus ter-rors; que, al cap de pocs minuts, la punta del peu empenyeria i enxamparia la sabatilla, i llavors desapareixeria juntament amb ella del meu daurat camp de visió travessat pel negre arc d'una branqueta. I, de vegades, Sybil Shade passava volant amb la velocitat i el moviment de braços d'algú que surt enfadat amb un rampell de mal geni, i tor-nava una mica més tard, amb una manera de caminar més tranquil·la, com si hagués perdonat el seu marit per la seva amistat amb un veí excèntric; però l'enigma del seu com-portament es va resoldre completament una nit quan, en marcar el seu número i mirar alhora la seva finestra, la vaig induir màgicament a fer els moviments apressats i in-nocents que m'havien desconcertat.

Ai las, la meva tranquil·litat mental havia de veure's

aviat destrossada. El verí espès de l'enveja em començà a esquitxar tan bon punt els cercles acadèmics s'adonaren que John Shade valorava la meua companyia més que la de qualsevol altre. La seva befa, estimada Mrs. C., no ens passà desapercebuda quan jo estava ajudant el vell i cansat poeta a cercar els seus xancles després d'aquella festa a casa seva. Un dia vaig entrar per casualitat al despatx de la Biblioteca d'Anglès buscant una revista amb la fotografia del Palau Reial d'Onhava que volia ensenyar al meu amic, quan vaig sentir casualment com un jove professor auxiliar que duia una americana de vellut verda, el qual anomenaré amb clemència Gerald Maragda, responia sense amoïnar-se a alguna cosa que la secretària li havia preguntat: «Crec que Mr. Shade ja se n'ha anat amb el Gran Castor». Naturalment, sóc més aviat alt, i la meua barba color castany és d'una tonalitat i d'una textura força riques; el motiu absurd, evidentment, anava adreçat a mi, però no valia la pena tenir-li-ho en compte i, després d'agafar serenament la revista de damunt d'una taula abarrotada d'opuscles, em vaig acostar a desfer-li, quan sortia, la corbata de llaç a Gerald Maragda amb una hàbil estrebada dels meus dits mentre passava pel seu costat. Era el mateix matí en què el Dr. Nattochdag, cap del meu departament, em demanà amb un to de veu formal que m'assegués, tancà la porta i, tot tornant amb una mirada severa i abatuda a asseure's a la seva cadira giratòria, m'instà a «tenir més cura». Tenir més cura?, en quin sentit? Un noi s'havia queixat al seu confessor espiritual. S'havia queixat, de què?, Déu meu. Del fet que jo havia criticat unes classes de literatura a les quals ell anava («un estudi ridícul d'unes obres ridícoles, dut a terme per un mediocre ridícul»). Vaig abraçar el benvolgut Netochka rient amb un total alleujament i as-

segurant-li que no em tornaria a portar malament. Aprofito aquesta ocasió per saludar-lo. Sempre es va comportar amb una gentilesa tan exquisida envers mi, que de vegades em pregunto si no sospitava el que Shade sospitava i que només tres persones (dos fideïcomisos i el rector de la Universitat) sabien amb certesa.

Oh, es produïren molts més incidents. En una paròdia que van representar un grup d'estudiants de teatre, se'm va caricaturar com una detestable i pomposa senyora amb accent alemany, citant constantment Housman i rosegant pastanagues crues; i una setmana abans de la mort de Shade, una certa senyora enfurismada perquè vaig refusar de parlar en el seu club sobre el tema «The Hally Wally» (tal com deia ella, tot confonent la «Sala d'Odin» amb el títol d'un poema èpic finès) em va dir, al bell mig d'una botiga de queviures: «Vostè és una persona realment desagradable. No entenc com John i Sybil Shade el suporten», i, exasperada pel meu somriure educat, afegí: «Més encara, vostè està boig».

Però permeteu-me que abandoni l'enumeració de l'absurd. Pensessin el que pensessin, diguessin el que diguessin, jo em sentia plenament recompensat amb l'amistat de John. Aquesta amistat era d'allò més valuosa, ja que la seva tendresa s'amagava deliberadament, en especial quan no estàvem sols, sota aquella brusquedat que prové del que podem qualificar com a dignitat de cor. Tot el seu ésser constituïa una màscara. L'aspecte físic de John Shade desentonava tant amb les harmonies ocultes en ell, que et senties procliu a rebutjar-lo com una tosca disfressa o una moda passatgera; ja que, si bé la moda de l'època romàntica refinava la masculinitat d'un poeta tot despullant el seu atractiu coll, retallant el seu perfil i reflectint un llac de

muntanya en la seva mirada oval, els bards dels nostres temps, a causa, potser, del fet que tenen més oportunitats per envellir, semblen goril·les o voltors. La cara sublim del meu veí tenia alguna cosa que la feia atractiva a la vista, ja fos, tan sols, un deix lleoní o d'iroquès; però, malauradament, en combinar-los recordava simplement un borratxo hogarthià gras, d'un sexe indeterminat. El seu cos deforme, aquella grisa cabellera abundant, les ungles grogues dels seus dits rabassuts, les ulleres sota els seus ulls apagats només eren comprensibles si es contemplaven com a productes residuals, eliminats del seu ésser intrínsec per les mateixes forces de perfeccionament que purificaren i cisel·laren el seu vers. Ell era la seva pròpia abolicció.

Tinc una fotografia seva que és la que més m'estimo. En aquesta instantània de color que va fer un que havia estat, temps enrere, amic meu, es veu Shade en un dia radiant de primavera, ajupit sobre un gos robust que havia pertangut a la seva tia Maud (vegeu el vers 86). Jo duia una jaqueta folrada de color blanc, comprada a una botiga d'esports local, i uns pantalons de dona de color lila que eren de Cannes. La meva mà esquerra es troba a mitja alçada —no per donar un copet a Shade a l'espatlla, tal com sembla ser la meva intenció, sinó per treure'm les ulleres de sol a les quals, no obstant això, la meva mà mai no arribà en *aquella* vida, la vida de la fotografia; i el llibre de la biblioteca que duc sota el braç dret és un tractat sobre uns exercicis gimnàstics zemblians, l'interès en els quals m'havia proposat de desvetllar en aquell jove hoste meu que va fer la fotografia. Una setmana més tard, havia de traïr la meva confiança en treure partit sòrdidament de la meva absència durant un viatge a Washington. Quan vaig tornar, vaig trobar que havia convidat a casa una puta pèl-roja d'Ex-

ton que havia deixat restes de cabells i de la seva ferum per tots tres banys. No cal dir que ens vam separar immediatament, i, a través d'una obertura de les cortines de la finestra, vaig contemplar, trist, com el dolent de Bob esperava, patèticament dret, amb el seu cap esquilat i la seva maleta atrotinada, i els esquís que jo li havia regalat, tot desemparat a la vora de la carretera, que un estudiant se l'endugués per sempre. Puc perdonar qualsevol cosa, llevat de la traïció.

No vam comentar mai, John Shade i jo, cap de les meves desgràcies personals. La nostra amistat íntima se situava en aquell nivell més alt, exclusivament intel·lectual, en el qual pots descansar dels maldecaps emocionals, i no compartir-los. La meva admiració envers ell era per a mi una mena de cura alpina. Experimentava una enorme sensació de meravella sempre que el mirava, especialment en presència d'altra gent, gent inferior. Aquesta meravella resultava incrementada pel fet de ser conscient que ell no s'adonava del que jo sentia, o que no veia el que jo veia, per la seva manera de donar-se a si mateix per descomptat, en comptes de deixar-se amarar cada nervi, per dir-ho així, en l'encís de la seva presència. Heus-lo ací, em deia a mi mateix: aquest és el seu cap, que conté un cervell d'una espècie diferent a les gelatines sintètiques conservades en els cranis del seu redol. Està contemplant, des de la terrassa de la casa del professor C., en aquest vespre del mes de març, el llac distant. Jo l'estic mirant. Estic essent testimoni d'un fenomen fisiològic únic: John Shade, que percep i transforma el món, que l'absorbeix, el desmunta, recombina els seus elements en el mateix procés en què els emmagatzema per tal de produir, algun dia sense especificar, un miracle orgànic, una fusió d'imatge i de música, un

vers. I vaig experimentar la mateixa esgarrifança que en la meva primera infància quan vaig contemplar una vegada per sobre la tauleta de te del castell del meu oncle un prestidigitador que acabava de fer una fantàstica actuació i s'estava menjant tranquil·lament un gelat de vainilla. Vaig mirar fixament les seves galtes maquillades, la flor màgica del seu trau, que havia passat per un seguit de colors diferents i s'havia quedat fixa en un clavell blanc, i, sobretot, els seus meravellosos dits d'aspecte flexible que podien, si volien, fer que la seva cullera es fongués, fent-la girar, en un raig de sol, o que la seva safata esdevingués un colom en llançar-la enlaire.

El poema de Shade és, de fet, aquest sobtat esclat de màgia: el meu amic de cabells grisos, el meu benvolgut prestidigitador, va col·locar un grapat de fitxes dins del seu barret, va sacsejar-lo i en sortí un poema.

Ara hem de tornar a aquest poema. El meu prefaci ha estat, espero, no massa pobre. Altres notes, disposades en un comentari continu, satisfaran certament el lector més voraç. Tot i que aquestes notes, d'acord amb el costum habitual, vénen després del poema, aconsellem al lector que les consulti abans, i després estudiï el poema amb l'ajut de les notes, i les rellegeixi, naturalment, a mesura que avança en la lectura del text i, potser, després d'haver llegit el poema, les consulti per tercera vegada, per tal de completar-ne el quadre. Considero assenyat, en casos com aquest, d'eliminar la molèstia d'haver d'anar endavant i enrere buscant les pàgines, ja sigui retallant-les i posant-les costat per costat del text que en parla, o bé, més senzill encara, comprant dos exemplars de la mateixa obra que es podrien col·locar en posicions adjacents sobre una taula còmoda —no sobre la petita i inestable andròmina so-